

УДК 332.1:338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-6>**Комліченко О.О.**кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Одеська політехніка»
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5759-2922>**Живець А.М.**кандидат економічних наук, доцент,
ВСП «Херсонський політехнічний фаховий коледж
Національного університету «Одеська політехніка»»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8731-9123>**Наконечна В.І.**викладач,
ВСП «Херсонський політехнічний фаховий коледж
Національного університету «Одеська політехніка»»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6244-3585>**Komlichenko Oksana**

Odesa Polytechnic National University

Zhyvets Alla, Nakonechna Viktoriya Separate Structural Subdivision Kherson Polytechnic Professional College
of Odesa Polytechnic National University

КРАФТОВЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ РЕГІОНУ

У статті розглянуті особливості крафтового виробництва, визначені види крафтової продукції півдня України. Виявлені переваги крафтового виробництва, такі як гнучкість, високий рівень контролю і якості продукції, можливість релокації бізнесу. Серед недоліків відмічене використання ручної праці, превалювання творчого процесу над комерційною складовою. Розглянуті загрози для розширення крафтового бізнесу (висока конкуренція, законодавчі обмеження) та можливості їх подолання за рахунок зростаючого попиту на продукцію з натуральним складом та унікальні товари. Відображений вплив крафтового виробництва на розвиток туризму та інших супутніх галузей економіки. Зроблено висновок про актуальність крафтового виробництва, яке може стати джерелом відновлення та розвитку різних видів туристичної діяльності: гастрономічного, зеленого, агро-, етно-, енотуризму; збільшення туристичних потоків та доходів місцевого населення та громади.

Ключові слова: види крафтової продукції, галузі економіки, доходи, крафтове виробництво, мікронідприємництво, рівень зайнятості, туризм.

CRAFT PRODUCTION AS THE SOURCE OF DEVELOPMENT OF REGION'S TOURIST INDUSTRY

Due to pandemic and full-scale war in Ukraine the work of shops, shopping centers, catering companies is restricted; also many enterprises are closed, unemployment rate is too high. This situation results in decreasing the quality of recreation and stopping tourist travelling. However, tourist industry enables people to receive positive impressions, broaden outlook, learn new culture and history. Moreover, it fosters the income of population, region and country to grow. The development of craft business can help to reach the pre-war and pre-quarantine returns from the tourist business. That is why the study of peculiarities, features and activities of craft production is relevant. The purpose of research is to analyze the range of goods in craft production available in the south of Ukraine. The research is aimed for defining impact of above-mentioned goods on the advancement of other spheres of economic activity. From SWOT-based analysis of craft business the fact arises that the demand on natural and unique products is increasing with the competition between craft producers. It should be stressed that there are some legislative restrictions; and certification approving the product quality is needed. Craft production is characterized by flexibility, usage of high-quality raw materials, original recipe, high level of quality control, fast response on changes in consumers' demand, possible business relocation. But there exist some problems: manual labor; lack of technological processes automation, prevailed creative process over commercial one. The most developed trends of craft production in the south of Ukraine are bread and bakery, confectionery, alcohol drinks, dairy, meat, vegetable products and cheese. The region has a potential to provide the raw materials base for the production of these goods. The production of craft goods positively affects the development of gastronomic tourism. In craft brewery one can try tasteful beer and authentic Ukrainian cuisine. Visiting wineries and historical places, small museums, for example, museums of old agricultural implements, machines, rural kitchen utensils will promote the advance of eno- and ethnotourism. It is common knowledge that wine is served with sweets, cheese, sausages, bakery. This will encourage craft producers to gain profits and attract new tourists to the region. Production of craft goods is the key to the development of other economic spheres.

Keywords: types of craft products, branches of the economy, income, craft production, micro-entrepreneurship, employment level, tourism.

JEL classification: D13, D19, M13

Постановка проблеми. В умовах сьогодення самозайнятість населення, ведення індивідуальної підприємницької діяльності, розвиток сімейного бізнесу дозволяє знизити рівень безробіття та збільшити доходи населення. Тому все більшої популярності в країні набуває особливий сектор мікропідприємництва – крафтовий бізнес. Виробництво крафтової продукції може дати поштовх відродженню малого підприємництва та сфери гостинності і туризму в Україні в повоєнний період, особливо на деокупованих територіях півдня. Тому вивчення особливостей організації крафтового виробництва, його ознак, видів діяльності, умов для ефективного її здійснення, переваг і недоліків та можливостей розвитку є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку крафтової діяльності в Україні розглянуті в працях Калініченко Л.Л. [1]. Теоретико-методичні основи крафтового виробництва вивчала Колодяжна В.О. [3]. Оцінку ринку крафтової продукції провели Кульчицька А.Є., Царьова Т.О. [4]. Перспективи розвитку крафтового виробництва аграрної продукції аналізували Осадчук І.В., Боліла С.Ю., Кириченко Н.В. [5]. Разом з тим, питання впливу крафтового виробництва на розвиток інших галузей економічної діяльності та їх взаємозв'язків, на зростання доходів місцевих територіальних громад потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає в аналізі видів продукції крафтового виробництва, характерних для різних регіонів України, визначенні їх впливу на розвиток інших галузей економічної діяльності.

Виклад основних результатів дослідження. З 2020 року в умовах карантину були введені обмеження щодо роботи магазинів, торгівельно-розважальних центрів, закладів громадського харчування. Набула швидкого розвитку доставка товарів до місця призначення або їх придбання через інтернет-магазини. Цією ситуацією скористались виробники крафтової продукції, які реалізовували через торгівельні онлайн-платформи свою унікальну продукцію. Пандемія спонукала людей уважніше ставитись до власного здоров'я, вживати натуральну екологічно чисту їжу, звертати увагу на її склад і походження. Карантинні обмеження стосувались і пересування населення, що знизило якість відпочинку та зупинило туристичні подорожі. Разом з тим, галузь туризму дозволяє не лише отримувати позитивні враження, розвиває світогляд, знайомить з історією та культурою, а й збільшує доходи населення, регіону та країни загалом. Постає питання як повернути обсяги докарантинних і довоєнних надходжень від туризму. На наш погляд, в цьому може допомогти розвиток крафтового виробництва.

Загальновідомим є те, що крафтовий бізнес – це невелике підприємство з виробництва та продажу унікальних товарів ручної роботи. Їх виготовляють дрібними партіями з натуральних матеріалів за стародавніми рецептами, за авторськими або автентичними технологіями.

Під час пандемії і військових дій в Україні закриваються багато підприємств, втрачаються робочі місця, стрімко знижується рівень зайнятості населення. Разом з тим, валовий внутрішній продукт та доходи країни падати не повинні. Держава зацікавлена в створенні нових робочих місць, в розвитку місцевої економіки,

збільшенні податкових надходжень, популяризації українських товарів та української культури на світовій арені. Тому тим, хто у пошуках нових джерел доходів та власної справи починає займатись виробництвом унікальної продукції гарантована державна підтримка.

Нами проведений SWOT-аналіз крафтового бізнесу. Серед можливостей визначені такі:

- ціна на крафтову продукцію вища, ніж на товари масового виробництва;
- багато споживачів цінують оригінальність і екологічність продукції;
- зростання попиту на продукцію з натуральним складом та унікальні товари;
- реалізація крафтової продукції через інтернет-платформи, еколавки.

Разом з тим визначені і загрози зовнішнього середовища, а саме:

- основним бар'єром входу на ринок є висока конкуренція;
- законодавчі обмеження, необхідність сертифікації для підтвердження якості продукції;
- висока вартість ліцензії при збільшенні обсягів виробництва;
- суттєве податкове навантаження, бо окремих ставок податків та пільг виробникам крафтової продукції, товарів або послуг Податковим кодексом України не передбачено;
- відповідність продукції показникам якості та безпеки харчових продуктів, пакування, транспортування, зберігання та маркування;
- складність передбачення попиту та потенціалу цільової аудиторії та недоцільність масштабування;
- додаткові вимоги щодо якості та націнки на товари при реалізації крафтової продукції через відомі торгівельні мережі.

Сильні сторони діяльності крафтових товаровиробників такі:

- особиста участь власника в процесі виробництва продукції;
- незначний поділ праці всередині підприємства;
- поєднання інноваційних і традиційних технологій виробництва;
- не залежить від зовнішніх інвестицій і чужих ресурсів;
- гнучкість у виробництві продукції;
- вимогливий відбір компонентів продукту – натуральних екологічних, без застосування шкідливих добавок, гормонів, прискорювачів росту тощо;
- якісна сировина;
- оригінальна рецептура власної розробки;
- ексклюзивність, унікальність, особливість продукту;
- індивідуальний підхід до спілкування зі своїми клієнтами;
- високий рівень контролю і якості продукції;
- інноваційність продукту;
- швидке реагування на «зміну настрою» споживачів, зберігаючи ідентичність продукції як унікальну конкурентну перевагу;
- ціна формується виходячи з фактичного інтересу споживачів, який залежить від іміджу самого підприємця, оригінальності та неповторності продукції;
- родинний, домашній бізнес;
- швидка релокація виробництва у разі надзвичайних подій.

Але існують і слабкі сторони діяльності крафтових товаровиробників:

- мінімум автоматизації процесу виробництва;
- ручна праця;
- не прийнято продавати в супермаркетах, місця реалізації – лавки, пекарні, власні магазинчики;
- творчий процес створення продукту переважає над комерційною складовою [1].

В крафтовій економіці можна виділити такі основні типи діяльності:

1) крафтова діяльність, пов'язана з національною культурою: народні промисли – вироби з кераміки, тканини, килими, вироби з дерева, каменю, металу, кістки, шкіри та ін.;

2) крафтова діяльність, орієнтована на індивідуальні замовлення або на місцевий ринок (продовольчі товари): вироби харчових продуктів – крафтова ковбаса і м'ясні вироби, хліб та кондитерські вироби, алкогольні і безалкогольні напої; господарчі вироби – крафтове мило, одяг, який шиють в штучній кількості за індивідуальними ескізами, і, навіть, є поняття крафтові засоби масової інформації, крафтовий папір;

3) крафтова діяльність, орієнтована на індивідуальні замовлення або на місцевий ринок (непродовольчі товари): господарчі вироби – крафтове мило, одяг, який шиють в штучній кількості за індивідуальними ескізами, крафтовий папір, іграшки [1].

Одночасно і аграрним, і туристичним регіоном є південь України. Це дозволяє окреслити напрямки співпраці щодо розвитку агротуризму в регіоні.

Серед найбільш розвинених напрямків крафтового виробництва на півдні України можна виділити:

- виробництво і продаж хліба, хлібобулочних та кондитерських виробів, виготовлених за особливими рецептами;
- виробництво алкогольних напоїв: пива, вина та інших унікальних напоїв місцевого виробництва;
- виробництво сирів та унікальних молочних продуктів.

Індивідуальне виробництво харчових продуктів: сирів, вина, варення, пива, чаю чи солодоців є перспективним, бо регіон може забезпечити і сировинну базу для виробництва подібних товарів. В регіоні проводилась робота щодо створення інтерактивної агротуристичної карти області подібної до інтерактивної гастрономічної карти «Дороги гурманів» – першого гастрогиду України. На карту наносили існуючі агропромислові об'єкти, які можуть зацікавити туристів, а також здійснювався пошук вздовж туристичних маршрутів агропідприємств, які бажають створювати продукцію крафтового виробництва. Для запуску крафтового виробництва та розвитку агротуризму доцільно залучати інвесторів для допомоги в придбанні необхідного обладнання особистим селянським господарствам.

Виробництво крафтових продуктів харчування позитивно впливає на розвиток гастрономічного туризму. Прикладом такого поєднання на Херсонщині в довоєнний період стала популярна крафтова «Південна степова пивоварня «Дрофа». В маленькому пабі в центрі міста Херсона – Джон Говард Паб, можна не лише скуштувати крафтового пива, але і дізнатись про історію міста. Назва пивоварні придумана засновниками не випадково: така птаха, як дрохва, мешкає в основному

на Херсонщині. Отже, навіть в назві та на логотипі є щось автентичне, унікальне. Для популяризації торгової марки і унікальних рецептур пивоваріння, розвитку туристичної галузі проводяться фестивалі, подібні до Октоберфесту, що дозволяє залучити в регіон туристів та збільшити надходження від туристичної галузі. Козацький фестиваль пива на Кам'янській Січі «Кварта» збирав до 30 крафтових пивоварень. З метою підвищення рівня конкурентоспроможності доцільно брати участь у конкурсах крафтових виробників. Разом з тим, відкриваються невеликі магазини – такі пивні супермаркети. В них реалізується не лише крафтове пиво, але і все, що стосується пивного відпочинку, пікніка на природі та зеленого туризму.

Пивоварня «Дубинське крафтове» – це затишний заклад з різноманітним асортиментом крафтового пива від провідних виробників України розташована в Херсоні. Це ідеальне місце для проведення часу з друзями, родиною та колегами. Крім того кухня закладу є справжньою його окрасою – тут є страви як української, так і європейської кухні, приготовлені з використанням місцевих натуральних продуктів за авторськими рецептами. В пивоварні можна замовити екскурсію з оглядом обладнання, де дізнатись більше про виробництво крафтового пива та його особливості.

Для відновлення обсягів виробництва та продажів, які зменшились з початком повномасштабної війни, виробники крафтового вина – родина Шушпанових – відкрили дегустаційну залу «Лямпа» в м. Одесі. В залі проводяться заходи з популяризації виноробства, розповідають про культуру споживання вина. Це сприяє розвитку *енотуризму* – відносно молодого напрямку туризму, який передбачає знайомство туристів з винними традиціями та особливостями конкретного регіону.

В унікальній місцині – поблизу Нижньодністровського національного природного парку, у мальовничому містечку Біляївка на Одещині розташувалась сімейна виноробня Мар'яни Шевченко. Вражаюча природа дельти Дністра; оповита легендами історія заселення цих земель козаками після розпуску Запорізької Січі; багаторічні місцеві традиції виноробства у поєднанні з сучасними технологіями приваблюють туристів відвідати гостинну сімейну виноробню родини Шевченко. Дегустація вин з професійним сомельє, закоханим у свою справу; затишна альтанка із панорамним видом на виноградники, зустріч заходу сонця на свіжому степовому повітрі з виноградно-сосновим ароматом та співом птахів приваблює туристів.

Подорожі виноробнями можна поєднати з відвідуванням прилеглих містечок та видатних пам'яток різних історичних епох, з обідом у традиційній сільській таверні; відвіданням невеличких музеїв, наприклад, стародавнього сільського реманенту, техніки, селянського посуду; розповідями про історію виноробні. Таким чином, винний туризм може проходити і в межах спеціалізованих тематичних екскурсій.

А там де вино приєднуються й інші смаколики, як-то крафтові сири, ковбаски, карнаци, і все, що створює надзвичайне туристичне багатоголосся. Поєднання крафтового виробництва і туристичних подорожей підтягне за собою розвиток готельно-ресторанного бізнесу, транспортно-логістичного тощо. Крафтове виробництво приваблює туристів, які заці-

кавлені у пізнанні культури і традицій місцевості. Туристичні оператори та агенції можуть співпрацювати з виробниками крафтової продукції, щоб надавати туристам можливість побачити місцеве ремісництво, ознайомитись з технологією крафтового виробництва придбати унікальні товари. Виробники крафтової продукції, як правило, розташовані у віддалених від міст і центрів логістики місцях. Розвиток крафтового виробництва може сприяти розвитку логістичної інфраструктури та послуг, таких як транспортування та зберігання продукції. Розвиток народних ремесел значно збільшує й інвестиційну привабливість місцевих громад.

Крафтове виробництво півдня України представлене широкою панеллю продуктів харчування: в'ялені томати, бекмес (варення з кавунів), сири селянського господарства «Коza Амальтея», які виробляє з козячого молока жителька села Музиківка, мед і продукти бджільництва від «Херсонських бджолярів», крем-мед та суфле від «Таврійського пасічника», вина сімейної крафтової виноробні «Курінь». Всі ці продукти об'єднує висока якість і привабливий зовнішній вигляд. Виробництво крафтових продуктів харчування, організація дегустаційних заходів сприятиме створенню нових туристичних маршрутів та розвитку туризму. Споживачі, відвідуючи ферми, виноробні,

пивоварні, пекарні, на яких виробляють крафтові сири, вина, пиво, хлібобулочні і кондитерські вироби, можуть не лише продегустувати та придбати крафтовий продукт, а й побачити процес його виготовлення, ознайомитись із традиціями його споживання. Все це дозволить крафтовим виробникам отримати додаткові прибутки та залучити в регіон нових туристів.

Об'єднання крафтового виноградарства, сироваріння, м'ясопереробки та туристичних мандрівок через розробку комплексних турів підвищить обсяги реалізації крафтової продукції та сприятиме розвитку агро-, гастро-, етно- та зеленого туризму.

Висновки. Поєднання крафтового виробництва та туризму дозволяють споживачеві ближче познайомитись із виробниками та їхніми продуктами, історією виникнення та розвитку різних ремесел, а також зробити подорожі країною не лише пізнавальними, а й смачними. Виробництво крафтової продукції – це не лише виробництво органічних продуктів харчування з екологічно чистої сировини, а й запорука розвитку інших галузей економіки, зокрема туризму та сфери гостинності. Крафтовий бізнес є перспективним джерелом зростання доходів місцевих територіальних громад та населення. Розвиток крафтового виробництва дозволить створити додаткові робочі місця та підвищити рівень зайнятості в післявоєнний час.

Список використаних джерел:

1. Калініченко Л.Л. Проблеми розвитку крафтової діяльності в Україні. *Економіка: реалії часу*. 2022. № 5 (63). С. 26–33. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No5/26.pdf>
2. Колодяжна В. Маркетинговий аналіз вітчизняного ринку крафтової аграрної продукції. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. 2023. № 1 (93). С. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2023.1.5>
3. Колодяжна В.О. Теоретико-методичні основи дослідження крафтового виробництва аграрної продукції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 42. С. 177–182.
4. Кульчицька А.Є., Царьова Т.О. Специфіка та тенденції розвитку ринку крафтової продукції в Україні. *Актуальні проблеми економіки та управління*. № 12. 2018. С. 3–14. URL: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/24658/1/2018-12_3-14.pdf
5. Осадчук І.В., Боліла С.Ю., Кириченко Н.В. Розвиток крафтового органічного сімейного фермерства – шлях до подолання безробіття на селі. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

References:

1. Kalinichenko L. L. (2022) Problemy rozvytku kraftovoi diialnosti v Ukraini [Problems of craft activity development in Ukraine]. *Economics: time realities*, no. 5 (63), pp. 26–33. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No5/26.pdf> (in Ukrainian)
2. Kolodiazhna V. (2023) Marketynhovyi analiz vitchyznianoho rynku kraftovoi ahrarnoi produktsii [Marketing analysis of domestic market of craft agricultural products]. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*, no. 1 (93), pp. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2023.1.5> (in Ukrainian)
3. Kolodiazhna V. O. (2022) Teoretyko-metodychni osnovy doslidzhennia kraftovoho vyrobnytstva ahrarnoi produktsii [Theoretical methodical foundation of research of craft production of agricultural products]. *Scientific messenger of Uzhorod University*, is. 42, pp. 177–182 (in Ukrainian)
4. Kulchytska A. Ye., Tsarova T. O. (2018) Spetsyfyka ta tendentsii rozvytku rynku kraftovoi produktsii v Ukraini. [Peculiarities and trends of development of craft goods market]. *Actual problems of economics and management*, no. 12, pp. 3–14. Available at: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/24658/1/2018-12_3-14.pdf (in Ukrainian)
5. Osadchuk I. V., Bolila S. Ju., Kyrychenko N. V. (2020) Rozvytok kraftovoho orhanichnoho simeinoho fermerstva – shliakh do podolannia bezrobittia na seli. [Development of craft organic family farming is the way to overcome unemployment in the village]. *Effective economy*, no. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (in Ukrainian)